

Fədakarlıq və axtarış

Akademik Isa Həbibbəyli yaxşı alım olmaqla yanaşı, işgüzar, zəhmətkeş və diqqətcil ziyalı, sadə və səmimi insandır

Akademik Isa Həbibbəyli Azərbaycanda humanitar elmi fikrin seçkin simalarından biri, elmi-nəzəri düşüncə dövriyyesində səlahiyətli mövqə və nüfuz sahibidir. O, AMEA Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun direktoru, AMEA-nın vitse-prezidenti, Əməkdar elm xadimi, akademikdir.

İsa Əkbər oğlu Həbibbəyli 1949-cu il oktyabrın 16-da Naxçıvan Muxtar Respublikası Şəhər bölgəsinin Danzik (Danyeri) kəndində xeyirxah, zəhmətkeş və maarifçi bəilede, ömrünün gənc neslin təlim-tərbiyəsinə serf etmiş Əkbər müəllimin ocağında dünyaya gelib.

Həsiyyə: Həbibbəylər nəsil şəcərəsi etibarilə qədim tarixə malikdir. Nəslin mənşəyi Naxçıvanın Şəhər bölgəsindəki Danzik kəndi ilə bağlıdır. Bu kəndin tarixi bizim eranın əvvəllerinə aiddir. XVI-XVII əsrlərdə regionda baş verən hərbi-siyasi hadisələrlə əlaqədar neslin təleyində müvəqqəti yerdeyişmələr yaşansa da, bu şəcərə yenidən ata-baba yurdunda məskunlaşaraq tarixi yolunu davam etdirib. XVIII əsrin ikinci yarısından neslin ağsaqqalı Əli xan Naxçıvanda yaşayıb. Şəhərdəki Əlixan mahalləsi onun adı ilə bağlıdır. Bazarçayın üzərində saldırgan qoşa deyimənlər Əli xanın mülkü olub.

Əli xan 25 illik Naxçıvan şəhər həyatından sonra müklərini Kalbali xana evəzində Şəhər bölgəsindəki ata-baba torpaqlarını geri alıb. Bu sahə Danzik, Cive, Yaycı, Həmzəli, Cəgazır, Axura və Bulaqbaşı bölgələrini əhatə edib. XIX əsrin əvvəllerindən həmin neslin müklərinə Əli xanın oğlu İbrahim Sultan rəhbərlik eleyib. İbrahim Sultanın Qasiməli, Həsənəli, Abbasəli, Hüseynqulu, Əhmədəli, Hüseynlə və Vekil adlı oğulları olub. Bu neslin davamı İbrahim Sultanlı kimi tanınır.

Həbibbəylər ailəsi həmişə Danzik kəndi və onun əhətəsi ilə bağlı olub. Onlar sovet hakimiyyəti illərinə qədər Vəkilov soyadı ilə yaşayıb. Repressiya dövründə həmin soyaddan imtina etməyə məcbur olub. Sovetləşmə vaxtında Isa müəllimin babası Həbib bəyden qalma və dövləti, o cümlədən Danzik kəndindəki dəyirməni alınb. Atası Əkbər müəllim İbrahim Sultanlı neslinin Qasiməli Sultan qoluna mensub olub. İlk övladları akademik Isa Həbibbəylidir.

Təhsili

İsa Həbibbəyli ilk təhsilini Danzik məktəbinde (1956-1962), 7-ci sinif isə Əbrəquunun internat məktəbinde alıb, 1965-66-ci illərdə Şəhərun Ülya Noraşen (Oğlanqala) məktəbində oxuyub.

1966-ci ilde orta məktəbi bitirib. 1967-ci ilde Naxçıvan Dövlət Pedaqoji Institutundan Əziz Şərif, Abbas Zamanov, Əli Əliyev, Yavuz Axundlu, Quşdan Bağırov, Cəfər Cəferov, İzzet Məqsudov, Yusif Seyidov, Əlisa Şükürlü kimi tanınmış alimlərin dərs dediyi ali məktəb ocağında təhsil alıb, institutun içtimai həyatında fəal iştirak edib. Teləbə Elmi Cəmiyyətinin sədri olub. Elmi konfranslarda çıxışlar edib, ilk uğurlarını qazanıb. 1971-ci ilde institutu fərqlənən diplomu ilə bitirib.

O, 1974-cü ilde Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun "Ədəbiyyat nezəriyyəsi" ixtisası üzrə aspiranturasına daxil olub. Akademik Məmməd Cəfer Cəferovun rəhbərlik etdiyi səbədə aspirant kimi fealiyyətə başlayıb. Filologiya elmləri doktoru, professor Kamran Memmedovun rəhbərliyi ilə "XX əsrin əvvəllerində Azərbaycan romantik lirikasının sənetkarlıq xüsusiyyətləri" mövzusunda illərindən sonra akademik Isa Həbibbəylinin ilk tədqiqatlarını aparıb.

Təhsil illərindən sonra akademik Isa Həbibbəylinin uğurlu həyatı başlayıb. O, 1996-ci il oktyabrın 16-da, 47 yaşında ikən Naxçıvan Dövlət Universitetinin rektoru təyin olunub. Alimin əsərləri Azərbaycanla yanaşı, Fransa, Türkiye, Belçika, Bolqarıstan, Rusiya, Polşa, Macaristan, İran, İraq, Pakistan, Misir, Şimali Kipr ölkələrində yayılıb. O, beynəlxalq konfrans ve simpoziumlarda Azərbaycan elmini uğurla təmsil edib.

2001-ci ilden AMEA-nın müxbir üzvü, Nyu-York Elmlər Akademiyasının feqiqi üzvü, 2003-cü ilden AMEA-nın feqiqi üzvü, 2006-ci ilden BMT yanında Beynəlxalq İnforsasiya Akade-

miyasının həqiqi üzvüdür. 400-dən çox elmi məqalə, 12 monoqrafiya, bir orta məktəb dərsliyi, 28 broşüra, 21 tərtib kitabının müəllifidir. Əsərləri Azərbaycan, türk, ingilis, rus, fransız, erəb, fars, urdu, bolqar, polyak və macar dilində çapdan çıxbı.

Görkəmli alim 2013-cü ildən AMEA-nın vitse-prezidenti, AMEA Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun direktorudur. Akademik kifayət ədəfələr, işgüzar, zəhmətkeş və diqqətcil ziyalı, sadə və səmimi insandır.

Xalq yazıçıları Anar, Elçin, görkəmli ədəbiyatşunas-alimlərdən Bəkir Nəbiyev, Əziz Məmmədov, Nizami Cəfərov, Yavuz Akpinar, cərrah-həkim Cavad Heyət və başqaları akademik Isa Həbibbəylinin elmi-ictimai fealiyyətinə yüksək dəyer verib.

Görkəmli alimin zəhməti Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyev və ölkəmizin prezidenti İlham Əliyev tərəfindən yüksək qiymətləndirilib. O, "Azərbaycan Respublikasının Əməkdar elm xadimi" fəxri adına (1999), "Şöhrət" (2007) və "Səref" ordenlərinə (2009), "Ankara Universitetinin fəxri dostu" (1999), "Amerika Biografiya İnstitutunun ilin adamı" (2001), "Türkə Cümhuriyyətinin dil qurumunun "Üstün Hizmet Barəti" (2004), "Beynəlxalq İnforsasiyalasdırma Akademiyasının "İnformasiya aləminin elitis" diplomlarına və "Elmi istiqamətin rəhbəri" (2009), "Şəhriyar" medallarına (2015) layıq görülb. Isa Həbibbəyli 1996-ci ildən Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvüdür.

Elmi yaradıcılığı

İsa Həbibbəyli fədakar alimdir. Onun "Naxçıvan tərənnüt olunur" adlı ilk elmi-publisistik məqaləsi "Şərq qapısı" əzizlərinin 4 fevral 1969-cu il tarixli sayında dərc edilib.

Akademik Isa Həbibbəylinin ilk elmi tədqiqatları ötən əsrin 70-ci illerine aiddir. Aspirantura illərində onun "XX əsr Azərbaycan romantik lirikasında Füzuli ənənesi", "Hadi lirikasının sənetkarlıq xüsusiyyətləri", "Poetik formalarda nəvətərlər" və sair məqalələri maraqla qarşılıb.

1980-ci illərdə akademik Isa Həbibbəyli "Teləbələrin elmi-tədqiqat işlərinin təşkili yolları" (1984), "Ədəbi yüksəlisi" (1985), "Ədəbiyyat nezəriyyəsi" (1985), "Cəlil Məmmədquluzadənin heyəti və yaradıcılığının əsas tarixləri" (1987), "M.Ə.Sabirin heyəti və yaradıcılığının əsas tarixləri" (1987), "Cəlil Məmmədquluzadə" kitablarını çap etdirib. Alimin "Ədəbi yüksəlisi" əsəri Naxçıvan ədəbi prosesinin elmi salnaməsidir.

Akademik Isa Həbibbəylinin "XX əsrin əvvəllerində Azərbaycan romantik lirikasının sənetkarlıq xüsusiyyətləri" mövzusunda namizədlilik dissertasiyasının təşəkkül tapması, aktuallıq kəsb etməsi belə bir ədəbi-ictimai zəminlə bağlı olub. Tədqiqatçı ilk dəfə Azərbaycan romantik şeirlərində sonet və mars janrlarına diqqət yetirib. Soneti Adil Babayevdən yox, A.Səhəhet və H.Caviddən başlamağın daha düzgün olduğu-

nu faktlarla göstərib, janların təbiətinə aydınlaşdırma və vacib ənənələrindən bəhs edib.

Bələliklə, akademik Isa Həbibbəyli 1980-ci il martın 14-de Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutun Müdafiqə Şurasında "XX əsrin əvvəllerində Azərbaycan romantik lirikasının sənetkarlıq xüsusiyyətləri" mövzusunda namizədlilik dissertasiyasını müdafiə edib.

Ədəbiyyatşunas-alim 1982-ci ildən "Cəlil Məmmədquluzadə: mühiti və müasirləri" mövzusunda doktorluq dissertasiyası təqdimatçıdır. "Məbariz molla nəsreddini" və "Bir əsr əvvəlin ab-havası" məqalələri ilə ilk uğurlarını əldə edib. Bakı, Tbilisi, Moskva, Kiev, Odessa, Yasnaya Polyan, Qori, İran və Naxçıvanın ədəbiyyat, mədəniyyət arxivlerində axtarışlarını genişləndirib. "Cəlil Məmmədquluzadənin həyat və fealiyyətinin Baş Nuraşen dövrü" (1983), "Cəlil Məmmədquluzadənin naməlum müasirləri" (1984), "Prototiplər və real obrazlar" (1984), "Prototiplər və real obrazlar" (1986), "Prototiplər və real obrazlar" (1986), "1565 nömrəli şəxsi iş" (1986), "Kefli İşgəndərin əsas prototipi" (1986), "Cəlil Məmmədquluzadənin ədəbi-pedaqoji fealiyyətinin ilk dövrü" (1989), "Cəlil Məmmədquluzadə: mühiti və müasirləri" mövzusunda doktorluq dissertasiyası təqdimatçıdır.

Prinsipial alim tədqiqlərini Moskva, Tiflis, Bakı, Odessa, Yasnaya Polyan, Ankara, Qori, Ərzurum arxivlərində və kitabxanalarında davam etdirib. Bələliklə, o, 1996-ci ildə AMEA Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun İxtisaslaşdırma Şurasında "Cəlil Məmmədquluzadə: mühiti və müasirləri" mövzusunda doktorluq dissertasiyasını müdafiə edib.

Hərəkəmli alimin elmi-nəzəri problemlərlə berabər, ədəbi şəxsiyyətlərin həyat və yaradıcılığının yeni baxışla nezərdən keçirilməsinə diqqəti yönəldirib, təze monoqrafiq tədqiqatlar yazılışını sürətləndirir, özü də dövrümüzün aktual problemləri ətrafında ədəbi-nəzəri axtarışlarını davam etdirir.

Pedaqoji fealiyyəti

İsa Həbibbəyli modern təhsil qurucusudur. 1971-ci ildə Danzik kənd 8-lük məktəbində Azərbaycan romantik lirikasının sənetkarlıq xüsusiyyətləri" mövzusunda namizədlilik dissertasiyasının təşəkkül tapması, aktuallıq kəsb etməsi belə bir ədəbi-ictimai zəminlə bağlı olub. Tədqiqatçı ilk dəfə Azərbaycan romantik şeirlərində sonet və mars janrlarına diqqət yetirib. Soneti Adil Babayevdən yox, A.Səhəhet və H.Caviddən başlamağın daha düzgün olduğu-

Modern təhsil qurucusu rektor kimi fealiyyətinde dövlətin böyük dəstəyi ilə universitet üçün müasir tədris korpusu, elektron kitabxana binası, tələbə olimpiya mərkəzi, tibb, iqtisad, hüquq, beynəlxalq münasibətlər, xarici diller fakültələri üçün əlavə obyektlər, universitet konservatoriyası üçün yeni bina tikdirib. Universitetdə vacib ixtisas sahələri açdırıb. "Heydər Əliyev Universiteti"ni təşkil edib.

İsa Həbibbəylinin "Müasir mərhələdə ali məktəbdə idarə olunması və beynəlxalq əlaqələrin təşkili" layihəsi Avropa Şurasının Temrus programı tərəfindən qəbul olunub. Həmin layihə çərçivəsində Fransanın Paris - 8, İngilterənin Preston texniki və Almanıyanın Braunşvayq Universitetləri ilə əlaqələr yaradılıb.

Publisistikası

Akademik Isa Həbibbəyli ilk məqalələrini orta məktəbdə oxuduğu illərdə yazıb. Azərbaycan Jurnalçılar İttifaqının üzvü kimi bu sahədə ardıcıl fealiyyət göstərib. O, XI-XII əsrlər Naxçıvan intibahı dövründən, Kəmaləddin Naxçıvanı (XII), İbn Sacavi (XIV), M.H.Naxçıvanı (XIV), Əhməd ibn Hacaf Əbübəkr ən Nəşvi, Əbu Əbdüllah ən Müfiric ən Nəşvi, Həsən ibn Ömər Naxçıvanı kimi edib, alim və təbiiblərindən yazıb. XIX əsrin sonu, XX əsrin əvvəllerində Naxçıvan ədəbi-mədəni və pedoqoji mühiti, həbələ, məarifçilik dövrü və ədəbi məclisler haqqında yazıları müəllifidir. Isa Həbibbəyli Ə.Sultanovun "Ədəbiyyatşunaslıq defteri", G.Kəngərlinin "Rus poeziyasından tərcümələr", Eynəli Sultanovun "Azərbaycan qızı" pəsi, C.Məmmədquluzadənin ilk bədii əsərləri, Naxçıvan teatrının yaranması, M.T.Sidqinin "Terbiye" məktəbi, M.Saxtəxṭlinin publisistikası, "Sərqi-Rus"un nəşri, M.S.Orbüdi, H.Rasizadə, Q.Qərifov, Çakər, Ə.Qəmküsər və başqaları haqqında yəni məlumatlar verib. Isa Həbibbəyli "Molla Nəsreddin" in nəşri və ideya məfkuresindən, Naxçıvanda nəşr edilmiş "Cavanlar həyatı" (1920) qəzetiñin yazarları Abbas Gülməmmədov, Əkbər Abbasov, Məmmədəli Tariverdiyev, Lətif Hüseynzadə, Seyid Səbri, Nemət Hüseynovun ilk yazılarından bəhs edib.

Fədakar alım 1992-ci ilde Cəlil Məmmədquluzadənin üzən illər naməlum qalan nəvə-nəticələrinin aşkar olunmasında xeyli iş görüb, ədəbi bütün şəcərəsini müəyyənəşdirdib. Görkəmli ədibin ev muzeyinin yaradılması və təşkilində fəal iştirak edib, əldə etdiyi qiyməti sənəd, məktub və şəkilləri müzeyə bağışlayıb.

İctimai-siyasi fealiyyəti

İsa Həbibbəyli Azərbaycanşunas alimdir. O, Cəlil Məmmədquluzadə ərəfəsindən əsərini başlıca ideya-məfkure istiqamətini Azərbaycanlıq səviyyəsindən dəyərləndirib. Alim "Azərbaycanlıq məfkuresi yollarında" məqaləsində N.Gencəvi, M.Cəlil, Şəhriyar, S.Vurğun və M.Arəz poeziyasına hem de Azərbaycanlıq mövqeyində dəyər və qiymət verib.

Akademik Isa Həbibbəyli C.Naxçıvanı haqqında "Bəyənətin müdafiəsi: həqiqət və yalan" (2005), "Əlahəzətin general adyutantı" (2006), "Sovet ittifaqı adından" məqalələrini çap etdirib. AMEA-nın yaradılması haqqında "Azərbaycan elminin baş qərargahı" seriyasından akademik Y.Məmmədəliyev, akademik Z.Əliyeva, akademik Ə.Mahmudov və akademik F.Maqşudovun elmi-təşkilati uğurlarını ümumişləşdirib.

Alimin "Gəmiqaya dünyası: Nuh peyğəmbər, Naxçıvan və Gəmiqaya" məqaləsində Gəmiqayada qayaüstü rəsmlərə, həbələ, alman rəssamı Oskar Şmerling və Tahir Salahovun rəssam kimi nadir istedadından danışır. O, Naxçıvan şəhərinin beş minlilik tarixindən, "Molla Nəsreddin" jurnalı və molla Nəsreddinçilik" məqaləsində milli ideologiyanın yaranması və inkişafı tarixindən bəhs edib.

Akademik Isa Həbibbəyli 1998-ci ilde Naxçıvan MR Ali Məclisine, 2005-ci ildən Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputat seçilib. Dördüncü çağırış Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatıdır, elm və təhsil komitəsinin üzvüdür. Isa Həbibbəylinin 2 saylı Ş